

כוכבים מפייהם —

קמשמע לך, משמיעה לנו הברייתא, דלא כדברי שמואל, אלא, כשם שבני השפחות, תיכף אחרי שמלו וטבלו — אינם עושים יין נסך, כן עבדים שנקחו מן הגויים.

ובאמרה "וכן", התכוונה הברייתא להשוואה זו.

גופא, למדנו: אמר רב נחמן אמר שמואל: הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, אף על פי שמלו וטבלו — עושין יין נסך עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפייהם.

ודנה הגמרא: וכמה, זמן הוא "עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפייהם"?

אמר רבי יהושע בן לוי: עד שנים עשר חדש.

איתביה רבה [גירסא אחרת: רבא] לרב נחמן: משיב מדברי ברייתא זו:

הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, שמלו ולא טבלו — וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו —

רוקן ומדרסן בשוק — טמא.

ב-11

להשוות את מה שלא נאמר מפורשות בברייתא —

ואם כן, איך תירצה הגמרא שבאה להשוות לדין "מלו וטבלו", הלא "מלו וטבלו" — גם כן לא נאמר בברייתא.

ומתריצים, אכן "מלו וטבלו" לא נאמר בברייתא במפורש, אבל הברייתא, לפחות, מדברת מעניני מילה וטבילה — מה שאין כן, טומאה ברשות היחיד, לא הוזכרה כלל בברייתא.

[ביאור דבריהם: ברייתא זו, כל עיקרה באה לומר שכל מי שחסרה לו טבילה — אינו כישראל גמור. וממילא מבואר שאם "מלו וטבלו" הרי הוא ישראל. ודין "מלו וטבלו" אינו "דיוק" בברייתא אלא הוא עצם דברי הברייתא — אבל הבדל דין ספק טומאה בין רשות היחיד ורשות הרבים, לא התחדש בברייתא זו, ואין זו מגמתה — אלא שאפשר "לדייק" ממנה דין טומאה בבית — ועל "דיוק" שאינו מפורש בברייתא לא מתאים לומר "וכן"].

ומקשים התוס': אם כבר תירצנו ש"וכן" בא להשוות עבדים לשפחות [שהוא דוחק כשלעצמו — כמו שכתבו המהר"ם והמהרש"א], למה

לא תירץ שההשוואה היא לגבי רוקן ומדרסן — כשם ששפחות אינם מטמאין — למאן דאמר "טהור" [שעתה אנו מתריצים את הברייתא לפי מאן דאמר "טהור"], כן עבדים אינם מטמאים —

והחידוש הוא: למרות שעבדים יותר רחוקים מלהיות ישראל, מכל מקום, אינם מטמאים — ולמה לא תירצה כן הגמרא?

ותירצו התוס': עתה, אנו דנים בשיטתו של רב הסובר שאין שום חידוש בברייתא בדין עבדים — לגבי דיני יין נסך, והברייתא לא חילקה בעבדים בין גדולים לקטנים, ובכל אופן עושים יין נסך — שלא כבני השפחות — ולמה כתבה הברייתא "עבדים" כלל, הלא לגבי יין נסך אין שום חידוש לגבי עבדים — ומוכרחים לומר, שמה שכתבה הברייתא והזכירה בדבריה "עבדים", בא לומר, למאן דאמר "טהור", שעבדים גם כן אינם מטמאים — כי, אם לא כן, אינו מובן, למה כתבה "עבדים" כלל — ולפיכך, כבר שמענו חידוש זה שעבדים אינם מטמאים, למרות היותם רחוקים מבני ישראל — בעצם הזכרת "עבדים" בברייתא — ועתה, נשארה הקושיא: למה כתבה "וכן"?

ואמרי לה, יש מי שסיים: טהור.

יין, כאשר הם גדולים — עושין יין נסך, וכאשר הם קטנים — אין עושין יין נסך.

אלו הן גדולים ואלו הן קטנים?

גדולים — שיודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה, קטנים — שאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה.

ועתה מקשה רבה: קתני מיחת, שנינו בברייתא זו: מלו ולא טבלו, ונדייק: מלו ולא טבלו — אין, אכן, עושה יין נסך, ואילו אם מלו וטבלו — לא אין עושין יין נסך.

וקשה על דברי שמואל הסובר שעד שנים עשרה חדש — עדיין עושה יין נסך?

ומתריצין: תרגמה, נפרש את הברייתא, שמה שמדוייק ממנה, שבמלו וטבלו דינם כישראלים — אבני שפחות, נאמר רק בבני השפחות, הואיל וגדלו בבית ישראל, אין צורך להמתין עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם, כיון שאינם רגילים לנסך —

אבל, עבדים הנקחין מן הגוים, ורגילים בעבודת כוכבים, אין די במה שמלו וטבלו, עד עבור שנים עשרה חדש⁽¹²⁶⁾.

ומקשינן: והא "וכן" קתני בברייתא: "וכן בני השפחות", משמע שדין בני השפחות שוה לדין עבדים, ואין לחלק ביניהם? ולדברך, אין בני השפחות שווים לעבדים?

ומתריצין: מה שהברייתא משווה אותם — ארוקן ומדרסן, השוואה זו נאמרה רק לגבי הדין שרוקן ומדרסן בשוק טמא —

ולגבי דין זה שווים בני השפחות שמלו ולא טבלו לעבדים שמלו ולא טבלו —

אבל, לגבי דין יין נסך — שונים הם, בכך שעבדים צריכים להמתין שנים עשרה חדש, אחרי שמלו וטבלו, ואילו בני השפחות אינם צריכים להמתין.

ומקשינן: הניחא, תירוץ זה ניחא, למאן דאמר: טמא, ולדבריו, חידשה הברייתא, שאף בני השפחות, למרות שהם קרובים יותר להיות ישראלים, מטמאים כ"זבים", כל זמן שלא טבלו —

אלא למאן דאמר: טהור: קשה, מאי איכא למימר, לאיזה דין השוותה אותם הברייתא? אם באה להשמיענו, שכשם שעבדים אינם מטמאים כ"זבים", ורוקן ומדרסן טהור, כן בני השפחות —

אף במלו וטבלו עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם, ובני השפחות אינם עושים יין נסך תיכף כשמלו ולטבלו — אלא, ההשוואה היא רק לענין רוקן ומדרסן. ובדיני טומאה, אכן שווים בני השפחות לעבדים — ולמה לא תירצה הגמרא כן?

ומתריצים התוס': ניחא לו לתרצן לנקוט תירוצו באותו הנוסח שתירצו לעיל כשדנו בשיטתו של רב.

ותירצה הגמרא: כדי להשמיענו שאין צריכין להמתין עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם, כמבואר בגמרא.

126. הקשו התוס' [על פי המהר"ם]: למה לא תירצה הגמרא, שמה שאמרה הברייתא, "וכן", לא באה להשוות בני שפחות לעבדים לענין יין נסך, כי הרי אינם שווים לדעת שמואל שעתה אנו דנים בשיטתו, דאילו עבדים אינם כישראלים

קשה, פשיטא! האם עלה על הדעת לומר שבני השפחות חמורים מעבדים?

האם לא באה הברייתא להשוות ביניהם לגבי הדין של יין נסך, ולומר, שדינם שווים, ושכשם שבני השפחות — אינם עושים יין נסך תיכף אחרי שמלו וטבלו, כן עבדים?

ומתצינן: אכן, הברייתא משווה ביניהם לגבי דין יין נסך —

אבל, ההשוואה היא לדין אחר:

הא קמשמע לך, דין זה באה להשמיענו:

עבדים דומיא דבני שפחות. מה בני שפחות — גדולים הוא דעושיין יין נסך, ואילו קטנים אין עושיין יין נסך, שהרי גדלו בבית ישראל, ואין שם עבודת כוכבים שגורה בפיהם, אף עבדים נמו — גדולים עושיין יין נסך, קטנים אין עושיין יין נסך.⁽¹²⁷⁾

ומה באה להשמיענו?

לאפוקי, להוציא מדברי רב, דאמר רב: תינוק בן יומו עושה יין נסך —

קמשמע לך, משמיעה לנו הברייתא, באמרה "וכן", דלא, ואין עבדים קטנים עושים יין נסך, כשם שבני השפחות אינם עושים יין נסך בקטנותן.

הגמרא מביאה עובדא, בגוי שנגע ביין, ואף שכשך בו, שלא בכוונת ניסוך.

ההוא עובדא דהוה בעיר מחוזא, מקומו של רבא.

אתא, בא עובד כוכבים, עייל, נכנס לחנותא, לחנות דישראל. אמר להו הגוי: אית לכו חמרא לזבוני, יש לכם יין למכור? אמרו ליה בעלי החנות: לא, אין לנו. הוה יתיב חמרא בדוולא, היה שם יין בדלי, שדי ביה ידיה, הכניס בו הגוי את ידו שיכשך בית, ביין, אמר להו הגוי: האי לאו חמרא הוא, האם זה אינו יין?! שקליה האיך בריתחיה, לקח הישראל את היין בכעסו על שהגוי נגע בו שלא ברשות, שדייה לדנא, ושפכו לחבית.

שאלה זו על היין בא לפני רבא —

שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים, התיר רבא למכור את כל החבית שמעורב בה יין שנגע בו הגוי, ולא ציווה לנכות את דמי היין שבדלי. דהיינו: רבא התיר את היין שבדלי בהנאה.

איפליג עליה, חלקו עליו רב הונא בר חיננא ורב הונא בריה דרב נחמן. [חלקו "עליו", שלא בנוכחותו, מפני שהם לא היו שם בעיר, ולא נחלקו "עמו"].

127. כתבו התוס' [על פי המהר"ם — וראה מהרש"א]: ללישנא קמא, דהיינו, כשהגמרא דנה על דברי רב, ותירצה שהברייתא באה לומר קולא, שאין צריכין להמתין עד שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם — מתאים להשוות עבדים לבני השפחות שהם קלים יותר. ועל אף שדוחק הוא לומר ש"וכן" בא להשוות הרישא

להסיפא — מה שאין כן, בשיטה זו, והיא תירוצו של שמואל, היה התרצן יכול לתרץ בפשיטות, שהברייתא באה לחדש, ולהשוות בני השפחות לעבדים, ולומר שגדולים עושים יין נסך — וחדוש יש בדבר, שהיה עולה על הדעת לומר, שהואיל וגדלו בבית ישראל, אינם מנסכים. ולתרץ כן ניחא יותר, כי ודאי ש"וכן"

בהנאה, כי רבא הרי חזר בו, כמבואר.

שאל אותו רב הונא: **והא מר הוא דאמר**, הלא רבינו אמר: **שיכשך**, בלי כוונת ניסוך — **אין עושה יין נסך** [גירסא אחרת: **וכי שיכשוך עושה יין נסך?**], והתרת את כל היין בהנאה?

ענה לו רבא: **אימר דאמרי אנא**, במה אמרתי להתיר, **לבר מדמיה דההוא המרא**, התרתי למכור את החבית חוץ מדמי היין שבדלי. אבל, **דמי דההוא המרא**, למכור עם דמי היין שבדלי — **מי אמרי**, וכי אמרתי להתיר?!

ורבא אמר כן מחמת בושה, אבל האמת היא, שרבא, לפני שהחזירוהו אביי, התיר למכור אף את היין שבדלי.

ועתה מספרת הגמרא, את הסיפור שאביי החזירו (128).

אמר רבא: **כי אתאי לעיר פומבדיתא** — **אקפן נחמני שמעתתא ומתניתא דאסיר**, הקיפני, כלומר, הקשה עלי אביי [כינויו "נחמני"] משמועות של אמוראים וברייתא, להוכיח לי שכל היין שבחבית אסור.

ומספר רבא: **שמעתתא** מה הן השמועות?

דההוא עובדא, מאורע כזה **דהוה בנהרדעא** — **ואסר שמואל**.

ומספרת הגמרא: **נפקי שיפורי**, יצא השמועה **דרבא**, ושרר, והתירו את היין. **ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ורב הונא בר רב נחמן, ואסרי**.

מסופר לקמן בגמרא, שאביי הוכיח לרבא מכמה עובדות של אמוראים הקדמונים ומברייתא, הסותרות את פסקו של רבא. ורבא חזר בו, ואסר.

ובכל זאת, אף אחרי חזרתו, יכול לסבור שאין החבית כולה אסורה בהנאה מחמת היין המעורב בו, ואכן דמי היין המעורב בה — בלבד אסור, והחבית תימכר חוץ מדמי יין נסך שבה, כדברי רבן שמעון בן גמליאל, הסובר כן [עד ב].

ומספרת הגמרא: **איקלע רב הונא בריה דרב נחמן למחוזא**. אחרי שרבא חזר בו, מחמת קושיות אביי. **אמר ליה רבא לרב אליקים שמעיה**, שמשו: **טרוק טרוק גלי**, סגור הדלת, **דלא ליתי אינשי וליטרדן**, שלא יכנסו אנשים להטרידני! וכוונתו היתה לרב הונא, שלא יקפחנו בהלכה זו. ובכל זאת, **על לגביה**, נכנס רב הונא אליו.

אמר ליה רב הונא לרבא: כי האי גוונא, באופן זה, כאשר שיכשך הגוי ביינו של ישראל בלי כוונת ניסוך לעבודת כוכבים, **מאי**, מהי ההלכה?

אמר ליה רבא לרב הונא: אסור אפילו

128. כן מבאר רש"י. [מבואר על פי התוס' והראשונים].

וטעמו, כי אם נפרש את הגמרא כפשוטה, שמתחילה לא התיר רבא את היין שבדלי, אלא

בא להשוות את הסיפא לרישא, כמבואר. ולמה באמת לא תירצה הגמרא כן?

מבארים התוס', כנ"ל, שהתמצן רצה לתרץ באותו הנוסח של התמצן הקודם לשיטתו של רב.